

ГЛАВА 11 “ИКОНОМИЧЕСКИ И ВАЛУТЕН СЪЮЗ”

I. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ ЗА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

1. История

Европейският Икономически и валутен съюз (ИВС) е поредна стъпка в задълбочаването на обединителния процес в Европейския съюз (ЕС), изразяваща се в засилване на координацията на икономическите политики на държавите-членки, въвеждане на единната европейска валута – евро и провеждането на обща парична политика.

Европейското сътрудничество в областта на паричната политика в годините след Втората световна война започва със създаването на Европейския платежен съюз през 1950 г. След като на 1 юли 1968 г. влиза в сила Митническият съюз и са въведени общи външни мита, на преден план излиза идеята за задълбочаване на интеграцията в икономическата и валутната сфера. На срещата на държавните и правителствени ръководители на страните-членки на ЕИО на 1-2 декември 1969 г. е приета Резолюция за бъдещо изграждане на Икономически и валутен съюз (ИВС). Формирана е работна група, начело с министър-председателя и министър на финансите на Люксембург Пиер Вернер, която да разработи и представи план за постигането на тази цел. На 8 октомври 1970 г. работната група представя резултата от своята работа, който предвижда създаването на ИВС на три етапа до 1980 г. Докладът остава в историята под името планът “Вернер” и представлява първият цялостен концептуален документ за изграждането на ИВС в рамките на ЕИО. Проектът не се осъществява поради колапса на Бретънуудската система и валутната криза от 1971-1973 г., икономическата криза от 1973-1974 г. вследствие на т. нар. “петролен шок” и последвалите вътрешни политически и икономически проблеми в държавите-членки.

Усилията за задълбочаване на интеграцията между държавите-членки на ЕИО във валутната сфера са подновени със създаването през 1979 г. на Европейска валутна система (ЕВС) с участието на осем държави¹.

В основата на ЕВС стоят новоучредената европейска валутна единица (ЕКЮ), представляваща кошница от валутите на страните-членки и създаденият Механизъм на валутните курсове (МВК). Механизмът представлява мрежа от двустранно фиксирани централни курсове между валутите на участващите държави. Установени са допустими зони на колебание на валутните курсове от 2¼%, с изключение на италианската лира, за която се разрешава по-широка зона на колебание от 6%. Когато пазарните курсове доближат до предвидените граници на отклонение, заинтересованите държави трябва да интервенират на пазара без ограничения, за да предпазят курсовете от нарушаване на допустимите граници на отклонение.

Задълбочаването на интеграционните процеси, обозримото завършване на вътрешния пазар, както и сближаването на икономико-политическите концепции в ЕИО от средата на 80-те години създава предпоставки за поставянето на проекта за създаване на ИВС отново на дневен ред.

През юни 1989 г. в Европейския съвет е внесен “докладът Делор”, който предлага създаване на ИВС на три етапа, без да фиксира срокове за това.

¹ Германия, Франция, Дания, Белгия, Нидерландия, Люксембург, Италия и Ирландия. Великобритания отказва да се присъедини към проекта.

Още през 1989 г. Европейският съвет от Мадрид взема решение за стартиране на първия етап и постига договореност до края на 1990 г. да се свика Междуправителствена конференция.

Създаването на Икономическия и валутен съюз е една от най-амбициозните и трудно осъществени цели на Европейския съюз. С подписването на Договора за Европейския съюз и ратифицирането му на 1 ноември 1993 г. бе взето решение за създаването на ИВС.

Въвеждането на единната европейска валута – еврото задълбочава постиженията на общия вътрешен пазар, допринася за създаването на обща европейска идентичност и има за цел да укрепи в международен аспект икономическата тежест на Съюза.

Изграждането на ИВС досега премина през три етапа:

първи етап (1 юли 1990 г. – 1 декември 1993 г.) – постигане на напълно свободно движение на капитали между държавите-членки на ЕС. Поставя се начало на координация на макроикономическо ниво между държавите-членки чрез разработване на многогодишни програми за икономическо сътрудничество.

втори етап (1 януари 1994 г. – 31 декември 1998 г.) – Гарантиране и укрепване независимостта на националните централни банки като предпоставка за постепенно преминаване към единна парична и валутна политика.

На този етап, държавите-членки си запазиха компетенцията за вземане на решения по паричната политика. Създаден беше Европейски валутен институт (ЕВИ), предшественик на Европейската централна банка (ЕЦБ), който осъществява подготовката по създаването на ЕЦБ и на Европейската система на централните банки (ЕСЦБ). На 1 септември 1998 г. се подписва споразумение за създаване на нов механизъм (Механизъм на валутните курсове II²), който свързва валутите на държавите-членки извън евро-зоната с еврото. Основната цел на ЕВМ II е да подготви държавите за бъдещото им участие в евро-зоната.

трети етап (от 1 януари 1999 г.) – За успешното функциониране на Валутния съюз на третия етап е от съществено значение държавите-участнички да имат ниска инфлация, стабилни публични финанси и стабилни обменни курсове. С оглед на това всяка държава-членка, която желае да участва в третия етап на Валутния съюз (и да приеме новата единна валута) трябва да е способна да изпълнява следните условия, известни като Маастрихтските критерии:

1. да постигне устойчивост на цените и средногодишен темп на инфлация, който не надминава с повече от 1,5 процентни пункта този в трите държави-членки с най-ниска инфлация;
2. да няма “прекомерен” дефицит в своята бюджетна политика, т.е. дефицитът по консолидирания държавен бюджет трябва да не надминава 3% от brutния вътрешен продукт (БВП), а съотношението между държавния дълг и brutния вътрешен продукт не трябва да надвишава 60%;
3. да постигне среден размер на лихвения процент по дългосрочните кредити, ненадминаващ с повече от 2 процентни пункта този в трите страни с най-добри показатели за инфлацията;
4. валутният курс през последните две години преди навлизането в “третия етап” да се вмести без голямо напрежение в нормалните зони на отклонение, предвидени в Механизма на валутните курсове ($\pm 15\%$).

² В изложението ще се използва означението Европейски валутен механизъм II (ЕВМ II) с оглед ясното разграничаване с първоначалния Механизъм на валутните курсове.

От 1 януари 1999 г. единадесет държави-членки на ЕС - Германия, Австрия, Белгия, Финландия, Франция, Ирландия, Италия, Португалия, Люксембург, Холандия и Испания създават нова единна валута – еврото и се обединяват в т.нар. “евро-зона”. Обменните курсове на националните им валути се фиксират необратимо към новосъздадената единна валута. Досегашната европейска парична единица - екю, беше заменена в съотношение 1:1 от еврото.

След като Великобритания и Дания отказаха да приемат еврото, а Гърция и Швеция не успяха да покрият посочените критерии за членство, четирите държави запазиха националните си валути. Две години по-късно – на 1 януари 2001 г. Гърция прие еврото и стана член на евро-зоната.

До 1 януари 2002 г. еврото съществуваше като “виртуална” валута без да има физически в обръщение евро-банкноти и монети и служеше като средство за безналични разплащания и за счетоводни цели. До този момент националните валути на участващите в евро-зоната държави останаха в обръщение като под-единици на еврото. Цените на отделните стоки можеха да бъдат обявявани в евро, но при плащанията в брой се използваха националните валути.

На 1 януари 2002 г. в 12 държави-членки на ЕС (без Великобритания, Швеция и Дания), бяха пуснати в обръщение евро банкноти и монети. По време на преходен период от два месеца – до 28 февруари 2002 г. старите национални валути и новите евро-банкноти можеха да бъдат използвани едновременно. След тази дата еврото остана единствено законно платежно средство за повече от 300 млн. европейци в 12 държави-членки на ЕС.

Започна да функционира Европейската система на централните банки (ЕСЦБ). Тя се състои от Европейска централна банка (ЕЦБ) и националните централни банки на всички държави-членки на ЕС. Главна цел на ЕСЦБ след нейното създаване е да поддържа стабилността на цените в ЕС.

След приемането на 10 нови страни-членки на ЕС през май 2004 г., три от новоприетите държави влязоха в ЕВМШ - това бяха Естония, Литва и Словения. Това е и първата стъпка към въвеждането на еврото.

Пактът за стабилност и растеж (ПСР) от 1997 г. е другият важен стълб на ЕИВС, чието спазване гарантира пълноценно участие на “третия етап”. Съгласно ПСР, държавите-членки поемат задължението да не допускат прекомерни бюджетни дефицити, да поддържат стабилни държавни финанси с цел ниска инфлация и оттам стабилна валута. Държави, чийто бюджетен дефицит надхвърля 3% от БВП, са задължени³ в рамките на определен срок да предприемат корекции в своите бюджети. ПСР се прилага както за държавите-членки на евро-зоната, така и за останалите страни-членки на ЕС, но на последните не могат да бъдат налагани санкции в случаите на бюджетен дефицит, надхвърлящ препоръчителния.

Държавите-членки на евро-зоната ежегодно представят пред ЕК “Стабилизационни програми”, определящи националните средносрочни бюджетни цели и друга макроикономическа информация за състоянието на своята икономика. Държавите-членки на ЕС, които не влизат в евро-зоната, ежегодно представят пред ЕК “Конвергентни програми”, съдържащи широк спектър от мерки за покриване на Маастрихтските критерии. Програмите са три-годишни и се актуализират всяка година.

³ С изключение по време на силна рецесия или при извънредни обстоятелства, като природни бедствия и катастрофи.

Държавите-кандидатки разработват Предприсъединителни икономически програми (ПИП). През май 2001 г. България представи пред Европейската комисия своята първа ПИП, покриваща периода до 2004 г. ПИП са стратегически документи, описващи ангажимента на съответното правителство да провежда икономическа политика, ненарушаваща макроикономическата стабилност в средносрочен план. Те се актуализират всяка година. Предприсъединителната икономическа програма на Република България 2003–2006г. (ПИП 2003), беше приета на редовното заседание на Министерски съвет от 07.08.2003г. и представена пред Европейската Комисия на 03.10.2003 г. Към настоящия момент Агенцията за икономически анализи и прогнози изготвя тазгодишната актуализация на Предприсъединителната икономическа програма – ПИП 2004 г., която ще включва прогнозни данни до 2007 г. Агенцията за икономически анализи и прогнози координира подготовката и ежегодната актуализация на ПИП за България.

2. Принципи

Държавите-членки и ЕО действуват в съответствие с принципа на отворената пазарна икономика, при свободна конкуренция, като поощряват ефективното разпределение на ресурсите и като съблюдават предвидените в основните договори принципи. Съгласно чл. 4 от Договора за създаване на Европейската Общност (ДЕО) дейността на държавите-членки и на ЕО се основава на тясно координиране на икономическата политика на държавите-членки, на вътрешния пазар и на определянето на общи цели, а също така и въвеждането на единна валута. Тези дейности са съобразени със следните ръководни принципи: стабилни цени, стабилни публични финанси и валутни условия и стабилен платежен баланс.

Основните правила, които държавите-членки трябва да спазват при присъединяването си към ИВС са: забрана за финансиране на публичния сектор и покупка на публичен дълг от страна на централните банки; забрана за привилегирован достъп от страна на публичния сектор до финансовите институции, забрана за поемане на публични задължения на държава членка от страна на ЕС или на друга държава-членка; независимост на националните централни банки; осигуряване на свободно движение на капитали.

3. Цели и задачи

Основните цели пред ИВС са координация на икономическата политика на държавите-членки и непрекъснато сближаване на икономиките им, осъществяване на разумна фискална политика и избягване на извънредно високи бюджетни дефицити; провеждане на обща парична политика, политика на валутен курс и приемане на единна европейска валута.

4. Раздели

Законодателството по този раздел може да се обособи в четири групи:

А) Координация на икономическата политика и многостранно наблюдение и контрол

В основата на Икономическия и валутен съюз стои задължението на държавите-членки да разглеждат провежданата от тях икономическа политика като въпрос от общ интерес, която се координира в рамките на предвидените в ДЕО механизми на общностно равнище.

Б) Фискална политика и избягване на извънреден бюджетен дефицит

Икономическата конвергенция изисква продължително провеждана политика на ниски бюджетни дефицити или балансирана бюджетна позиция и фискална дисциплина, която да подпомага поддържането на ниски краткосрочни лихвени проценти и да намали тежестта върху паричната политика.

Въпреки че от държавите-кандидатки не се изисква покриване на Маастрихтските критерии, България си поставя за цел да намали тежестта на държавния дълг в средносрочна перспектива, като крайната цел е трайното поддържане на отношението държавен дълг/брутен вътрешен продукт под 60%. Към края на 2003 г. България постигна равнище на показателя държавен дълг/БВП от 48.37%, като според очакванията на правителството, заложен в ПИП 2004 г. през 2007 г. този показател ще достигне равнище от 31% от БВП.

В) Парична политика

Основната цел на осъществяваната от ЕЦБ парична политика е постигането на ценова стабилност.

В сферата на паричната политика попадат елементи от *acquis*, чието приемане и прилагане от държавите-кандидатки се изисква преди датата на присъединяването им към ЕС (либерализация на движението на капитали, забрана за пряко финансиране на публичния сектор от страна на Централната банка, забрана за привилегирован достъп на публичния сектор до финансовите институции, привеждане на Закона за централната банка в съответствие с изискванията на ДЕО).

По отношение движението на капитали, либерализацията в съответствие със законодателството на ЕС е почти завършена в България⁴.

Съгласно внесените в Парламента предложения за изменение и допълнение на Закона за Българската народна банка централната банка няма да търси или да приема инструкции от страна на правителството или друга държавна институция, когато упражнява правомощията си и изпълнява задачите и задълженията си. Съществува и законова забрана за централната банка да отпуска заеми на държавата или на държавни институции освен кредити за сметка на покупки на специални права на тираж от Международния валутен фонд при определени в закона условия. Законът за БНБ не предоставя права на държавни, местни или други публични институции и органи да имат привилегирован достъп до финансовите институции.

Г) Политика на обменен курс

Съгласно ДЕО, държавите-членки разглеждат своята политика на обменен валутен курс като въпрос от общ интерес. Законът за Българската народна банка фиксира националната валута (лев) към германската марка от юли 1997 г., а от 1 януари 1999 г., официалният курс на лева към еврото е определен в съотношение, еднакво с това на германската марка към еврото от 31 декември 1998 г.

5. Органи в Европейския съюз

Европейска Централна Банка

Европейската система на централните банки (ЕСЦБ) се състои от Европейска централна банка (ЕЦБ) и националните централни банки на държавите-членки. ЕСЦБ се управлява от ръководните органи на ЕЦБ:

⁴ Редовен доклад на ЕК за напредъка на България, 2004 г.

Управителен Съвет, който обхваща членовете на Изпълнителния съвет (Президента и Вицепрезидента на ЕЦБ и до 4 други члена) и Управителите на националните централни банки от евро-зоната. Членовете на Изпълнителния съвет се назначават по общо съгласие от държавите-членки на евро-зоната, представени на ниво правителствени и държавни ръководители. Паричната политика на евро-зоната се определя от Управителния Съвет и се привежда в действие от Изпълнителния съвет, който осигурява необходимите инструкции за националните централни банки на държавите-членки.

Трети решаващ орган в ЕСЦБ е Общото събрание, съставено от президента и вицепрезидента на ЕЦБ, управителите на националните централни банки от евро-зоната и управителите на националните централни банки на останалите членки на ЕС.

Главна цел на ЕСЦБ е да поддържа стабилността на цените. Изпълнявайки главната си цел, ЕСЦБ подкрепя общата икономическа политика в Общността, с оглед да допринесе за постигането на предвидените общностни цели.

Основните задачи, осъществявани от ЕСЦБ, са:

- да разработва и прилага паричната политика на Общността;
- да осъществява операциите по обмена на чуждестранна валута в съответствие с разпоредбите на член 111 от ДЕО;
- да държи и управлява официалните резерви в чужда валута на държавите-членки;
- да подпомага правилното функциониране на платежните системи;

Генерална дирекция “Икономически и финансови въпроси”, Европейска Комисия.

Подготвя становищата за отваряне и временно затваряне на Глава 11 “ИВС”, осъществява наблюдение върху икономическата политика на държавите-членки и страните-кандидатки, и следи за спазването на поетите ангажименти в преговорните позиции на държавите кандидатки. Оценява изпълнението на конвергентните критерии. Два пъти годишно подготвя краткосрочни макроикономически прогнози за ЕС и държавите-кандидатки. Всяка година, ЕК подготвя Препоръка за съдържанието на Общите насоки за икономическата политика (ОНИП). ОНИП са основен документ за икономическата политика на ЕС, осигуряващ политически насоки за провежданите икономически политики и своеобразен инструмент за координирането им. В ДЕО е предвидена многостепенна процедура за приемането им с участието на ЕК, Европейския Съвет, Икономическия и финансов комитет и др. Окончателният вариант на ОНИП се приема от Съвета ЕКОФИН.

6. Актуално развитие

Въз основа на разпоредбите на ДЕО се обособяват три отделни фази за приемане на *acquis* по раздел ИВС, валидни за всяка държава кандидат за членство в ЕС:

1. Предприсъединителна фаза, покриваща периода до присъединяването към ЕС

Към настоящия момент България и Румъния се намират на този етап. От страна на ЕС се изискват промени в законодателството, които да гарантират:

- пълна либерализация на движението на капитали;

- забрана за пряко финансиране на публичния сектор от страна на националната централна банка;
 - забрана за привилегирован достъп на публичния сектор до финансовите институции;
 - привеждане на статута на националната централната банка в съответствие с изискванията на ДЕО и Устава на Европейската система на централни банки и на Европейската централна банка.
2. *Фаза на присъединяване, покриваща периода от присъединяването към ЕС до приемането на единната валута – еврото*

Към настоящия момент това са 10-те новоприсъединили се държави от Лаакен, както и Великобритания, Дания и Швеция. През този период новоприетите държави и тези, които не са приели еврото, ще имат статут на “държава-членка с дерогация”, съгласно чл. 122 от ДЕО и ще участват в ИВС, но без да приемат еврото. Единната европейска валута може да стане единствено законно платежно средство в държава-членка с дерогация само след покриването на четирите конвергентни критерия, дефинирани в Договора от Маастрихт. Всяка държава-членка на ЕС:

- разглежда политиката си на обменни валутни курсове като въпрос от общ интерес. Участието в ЕВМ II е доброволно, но въпреки това от страните-членки се очаква да бъде взето решение за присъединяване към механизма. На 27 юни 2004 г. три от новоприсъединилите се страни - Естония, Литва и Словения влязоха в ЕВМ II.;
- разглежда икономическата си политика като въпрос от общ интерес и я координира с останалите държави-членки посредством участие в процедурите на ЕО;
- избягва поддържането на прекомерно голям бюджетен дефицит и се придържа към договореностите на Пакта за стабилност и растеж;
- променя правната рамка на националната си централната банка с оглед интеграцията ѝ в Европейската система на централните банки;
- цели постигането на висока степен на устойчиво сближаване, съобразно предвиденото в чл. 121 от ДЕО.

3. *Финална фаза – от приемането на единната валута*

От момента на присъединяването на дадена държава към евро-зоната цялото относимо *acquis* по раздел Икономически и валутен съюз става приложимо право за нея.

7. Сравнение на особеностите за различните държави

Държавите-членки на ЕС могат да бъдат разделени на две, що се отнася до участието им в ИВС. От една страна са държавите, приели единната валута – еврото, а от друга са т. нар. държави-членки с дерогация. Това са тези държави, които не са приели единната валута – еврото, но са поели задължение да приведат националното си законодателство в съответствие с това на ЕС по отношение на статута на своята национална централна банка, забраната за финансиране на бюджетния дефицит чрез преки заеми от централната банка и забраната за осигуряване на привилегирован достъп на държавни институции от всички нива до финансовите институции; както и да изпълнят критериите за конвергентност. Към настоящия момент три държави-членки не са въвели еврото – Швеция, Великобритания и Дания. Швеция не успява да покрие критериите за въвеждането на еврото, докато Великобритания и Дания проявяват силен евроскептицизъм и са освободени от задължението за

автоматично участие, като получават възможността да се присъединят при решение от тяхна страна. И в трите държави се води оживен обществен дебат относно бъдещото приемане на еврото.

На 14 септември 2003 г. в Швеция се проведе референдум за приемане на еврото. Мнозинството от гласувалите се обявиха против влизането на Швеция в евро-зоната⁵, с което отложиха за неопределен срок идеята всички държави-членки на ЕС да споделят обща валута в близко бъдеще. Отказът на Швеция да приеме еврото най-вероятно ще отложи и плановете на Тони Блеър да проведе референдум по въпроса преди следващите парламентарни избори.

II. ПРЕГОВОРИ НА БЪЛГАРИЯ

1. Хронология на преговорите

На 24.10.2000 г. нашата страна депозира своята преговорна позиция по глава "ИВС" пред Междуправителствената конференция за присъединяване на Република България към Европейския съюз. В рамките на преговорите за присъединяване на България към ЕС българската страна пое ангажимента до момента на присъединяването да приведе националното си законодателство в съответствие със законодателството на ЕС.

България е напреднала в прилагането на *acquis*, свързано с координирането и наблюдаването на икономическата политика, фискалната политика и избягването на прекомерен бюджетен дефицит, привилегирования достъп на публичния сектор до финансовите институции и статута на централната банка.

Валутният съвет осигурява необходимата рамка за парична стабилност и трябва да бъде запазен до присъединяването ни към ЕС. След този момент ще се търси съгласието на европейските институции за запазването на валутния съвет като едностранен ангажимент до приемането на държавата в евро-зоната.

Три са основните групи въпроси, по които ЕС оценява степента на приемане и прилагане на *acquis* по раздел ИВС:

а) Независимост на Централната банка

Сърцевината на изложената от България позиция е ангажиментът за привеждане на статута на БНБ в съответствие с изискванията на ДЕО и Устава на Европейската система на централните банки и Европейската централна банка. Законът за БНБ бе одобрен от Министерски съвет на 24 юни 2004 г и бе внесен за разглеждане в Народното събрание. Приет е на първо четене от НС на 06 октомври 2004 г. Акцентът е поставен върху текстовете, осигуряващи институционалната и персоналната независимост на БНБ, процедурите за освобождаване на членове на Управителния съвет на БНБ и възможността за съдебен контрол на такива актове.

б) Забрана за пряко финансиране на публичния сектор от страна на Централната банка

Чл. 101 от ДЕО забранява пряко кредитиране на правителства, регионални или местни органи или други публичноправни организации от централните банки на държави-членки. Забранява се и закупуването от страна на националните централни банки на дългови инструменти от публични органи.

⁵ При 81.2 % избирателна активност, 56.1 % гласуваха против и само 41.8 % се обявиха "за" приемането на еврото.

Република България се ангажира до момента на присъединяването си към ЕС да приведе своето законодателство в съответствие с ДЕО.

в) *Забрана за привилегирован достъп на публичния сектор до финансовите институции*

Анализът на българското законодателство показва, че Законът за застраховането и Кодексът за социално осигуряване съдържат разпоредби, които биха могли да влизат в противоречие с изискването за забрана за привилегирован достъп. Българската страна поема ангажимент до момента на присъединяването към ЕС да приведе вътрешното законодателство в съответствие с *acquis*. През есента на 2002 г. бяха приети промени в Закона за застраховането, които изменят режима за инвестиране на застрахователните резерви.

На тази основа Преговорна глава 11 “ИВС” е временно затворена на заседанието на Междуправителствената конференция на 22 април 2002 г.

2. Промени в законодателството

До датата на присъединяване на Република България към ЕС предстои да бъдат приети изменения в Закона за българската народна банка, Кодекса за социално осигуряване, Закона за устройство на държавния бюджет и Закона за публично предлагане на ценни книжа, съобразно график, утвърден от министъра на финансите. Ще бъдат приети и промени в Закона за застраховането при евентуална отрицателна оценка от страна на ЕК на измененията в Закона за застраховането. Планирано е всички необходими промени да влязат в сила от датата на членството ни в ЕС.

Съгласно оценката от Редовния доклад на Европейската комисия за напредъка на България по пътя към присъединяването от 2004 г., и с оглед приключване на преговорите за членство, усилията на България трябва да се фокусират върху завършване на хармонизацията на законодателството, относно независимостта на централната банка както и върху облекчаване на ограниченията относно инвестирането на активите на пенсионните фондове и активите на инвестиционните фондове от отворен тип. Трябва да се приеме и допълнително законодателство, за да се забрани привилегирования достъп на публичния сектор до финансовите институции.

3. Промени в администрацията за прилагането на новите закони

България разполага с необходимите институции и квалифициран персонал за изпълнение на законодателството на Европейския съюз в областта Икономически и валутен съюз. Въпреки това структурата на институциите трябва да се усъвършенства, а квалификацията на кадрите трябва да се повишава и поддържа на високо равнище. Прилагането на европейското законодателство в раздел “Икономически и валутен съюз” е свързано и с подготовката на БНБ за посрещане на изискванията за участие в ЕСЦБ.

4. Права и задължения на гражданите

Преговорната глава “ИВС” не поражда пряко права или задължения за гражданите. След като България стане член на евро-зоната и приеме еврото то ще замени българския лев като единствено законно платежно средство и всеки български гражданин ще може да пазарува и да извършва разплащания в една валута в цялата евро-зона.

5. Права и задължения на бизнеса

Ефектите за бизнеса от присъединяването на страната към ИВС ще се изразят главно в:

- Намаляване на транзакционните разходи на предприемачите, свързани с административните разходи по финансовото отчитане, по-ниската ефективност при работата с няколко банкови сметки в чужда валута, по-голямата продължителност на валутните трансфери;
- Предпоставки за постепенно уеднаквяване на ценовите равнища в отделните страни, въвели еврото;
- Намаляване на лихвените проценти в резултат на премахването на рисковата премия, свързана с високата инфлация;
- Намаляване цената на капитала;
- Засилване на конкуренцията между предприемачите, тъй като се улеснява достъпът до пазарите и в най-отдалечените страни, участващи в еврозоната;
- Задълбочаване на финансовите и капиталовите пазари;

Въвеждането на еврото ще наложи и известни разходи за бизнеса. Такива са например:

- Повишаване на квалификацията на персонала във връзка с работата с единната валута – особено на този във финансовите и счетоводни отдели, както и на заетите в сферата на маркетинга;
- Промяна на съществуващите счетоводни софтуери;
- Промяна на ценовата листа – това може да наложи повишение или намаление на цената на даден продукт заради постигането на определени маркетингови цели или поради закръгляване;
- Необходимостта от обявяване на цените в евро и лева в първоначалния етап ще наложи известни разходи на фирмите като поставяне на двойни етикети.

Все пак, при отчитането на ефекта от приемане на еврото трябва да се има предвид, че той е строго специфичен за всяка отделна фирма и зависи от нейния размер, пазарен дял и отраслова принадлежност. От съществено значение е и предварителната подготовка за преминаване към еврото в рамките на самата фирма, както и качеството на мениджмънта и на фирмената стратегия.

Основните препоръки, които биха могли да се отправят към българските предприемачи във връзка с присъединяването на страната ни към ИВС с цел изграждането на защитна стратегия в отговор на повишаването на конкуренцията са:

- Технологично обновяване на производството и усъвършенстване на системата за мениджмънт в съответствие с тенденциите на препоръчителната международна практика;
- Повишаване на добавената стойност, създавана от висококвалифицирани специалисти, главно в сферата на продажбите и дистрибуцията;
- Укрепване на “имиджа на търговската марка” чрез придобиване на максимален брой сертификати за качество на произвежданите продукти;

- Диференциране на продукцията чрез въвеждане на стандарти и технологии за производство на екологично чиста продукция и екологично производство;
- Създаване и укрепване, където това е необходимо, на “следпродажбено обслужване” на потребители, закупили вече стоки от фирмата;
- Разширяване на пазарното влияние чрез сключване на “търговски споразумения” с компании от общността, произвеждащи сходни или допълващи продукти;
- Анализ на ефектите за конкретния бизнес от преминаването към еврото, планиране на този процес.

6. Преходни периоди

Република България не е договаряла преходни периоди по глава 11 “ИВС”, тъй като по-скорошна евроизация е в интерес на страната и на икономиката.

7. Сравнителен анализ на преходните периоди за другите страни

Поради важността на ИВС за финансовата и икономическа стабилност на ЕС, за всички държави-кандидатки е изключена възможността да се отклонят от общата преговорна рамка, представена от ЕС.

ЕК не подкрепяше стремежите към договаряне на каквито и да е преходни периоди за кандидатките или на други специални клаузи.

8. Предстоящи промени

9. Промени в живота на държавата и на гражданите

Вследствие на подготовката за членство на страната ни в ИВС се повиши политическата отговорност при вземането на решения, а оттам – и икономическата стабилност. Европейската централна банка, която ефективно взема решения в областта на паричната политика за сметка на сегашните дванадесет страни-членки, е по-строга, разумна и отговорна при защитата на обществения интерес, отколкото националните централни банки, действащи преди създаването на ИВС. Страните-членки са длъжни да провеждат и дисциплинирана фискална политика, за да поддържат общата парична политика. Това ще намали макроикономическия риск в страната, което ще доведе до премахване или значително намаляване на риска от валутни кризи, намаляване на несигурността относно макроикономическата политика на страната и повишаване на кредитния ѝ рейтинг.

Подобряване на доверието в икономическата политика на страната ще доведе до повишаване на притока на чуждестранни инвестиции, което на свой ред, чрез въвеждането на нови технологии и “know-how”, ще стимулира реструктурирането на икономиката и икономическия растеж.

Осъществява се “икономическа реформа в процес на интеграция”. Ускорява се динамиката на цялостната икономическа и политическа интеграция на страните-членки. Така и други аспекти на икономическата политика – трудови стандарти, стандарти за конкурентност и т.н., които са пряко свързани с политиката на ЕС, получават допълнителен стимул от факта, че икономиките на страните-членки са близко свързани чрез паричната система.

Свързването на икономиките чрез паричната система също така ще стимулира интеграцията на финансовите пазари, т.е. ще се създадат по-дълбоки и широки финансови и капиталови пазари. Местните компании ще имат по-голям достъп при по-добри условия до заеман капитал, ще имат улеснен достъп до информация, ще имат по-добри възможности за диверсификация на риска.

Членството на България в ИВС ще стимулира търговията между нея и настоящите страни-членки на евро-зоната – това ще доведе до нарастване на специализацията и мащаба на производството и разпространение на технологиите и знанията. Това от своя страна ще рефлектира върху цената на единица продукт, концентрацията на дейността по изследване и развитие (R&D), подобряване на технологията на производството и върху повишаване на производителността на факторите за производство.

Интеграцията на финансовите и стокови пазари ще доведе и до повишаване на конкуренцията. Това ще осигури прозрачност на ценообразуването на стоковите пазари и на пазара на услугите, по-добро разпределение на производствените ресурси – труд и капитал - и по-ефективното им използване, както и повишаване на тяхната производителност.

Съществуват и някои отрицателни ефекти:

Изпълнението на условията на Пакта за стабилност и растеж в периоди на стагнация на световната икономика може да се окаже трудно или дори непосилно за някои страни, ако те възнамеряват да финансират мерки за съживяване на местната икономика. Това е така, тъй като при нарушаване на критерия за бюджетния дефицит и липсата на възможности за неговото бързо овладяване, Европейската комисия може да стартира процедурата за овладяване на бюджетните дефицити. В момента състоянието на публичните финанси в Германия и Франция доведе до предупреждение от страна на Европейската комисия относно стартиране на такава процедура.

Вследствие на участието на страната в ИВС, равнището на лихвените проценти ще намалее. Въпреки това, нивата на лихвените проценти в страните с по-ниска степен на развитие ще останат по-високи от тези в евро-зоната в краткосрочен план в резултат на риска, свързан със самата страна. В тези държави също така ще продължи да съществува и разлика по отношение на инфлацията спрямо тази в евро-зоната в следствие на съществуването на ефекта на Баласа-Самюелсън⁶.

По-важните ефекти за българските граждани от участието на България в ИВС ще са следните:

- Много по-голям избор при вземане на решения относно формата и мястото на спестявания поради свободното движение на капиталите - улесняване и поевтиняване на трансфера на фондове в другите страни от евро-зоната;
- Свобода на вземане на решения при избор в коя държава да работи;
- Увеличаване на скоростта на конвергенция най-вече по отношение на производителността, доходите, качеството на живот и жизнения стандарт, а оттам и степента на развитие на гражданското общество.
- Стимули за развитието на по-прозрачен и по-конкурентен пазар - прозрачното ценообразуване ще улесни потребителите при избора на фирмата

⁶ Чукалев, Г. (2002), "Ефектът Balassa-Samuelson в България"

от която купуват – ще се създаде възможност за покупка на най-качествения продукт на най-добрата цена.

III. ИМЕНА И КООРДИНАТИ НА ОТГОВАРЯЩИТЕ ПО СЪОТВЕТНИТЕ ГЛАВИ В МВНР И ПО МИНИСТЕРСТВА.

АИАП:

1. Румен Борисов, Изпълнителен директор на Агенция за икономически анализи и прогнози (АИАП) и ръководител на РГ 11”ИВС”, тел. 9859 5601;
2. Маринела Петрова, директор на дирекция “ЕИМП”, в АИАП, тел. 9859 5656.

БНБ:

1. Цветан Манчев, Подуправител, Управление “Емисионно”, Българска Народна Банка и ръководител на РГ 11”ИВС”, тел. 9145 1201

IV. РЕЧНИК НА ПОНЯТИЯТА

(Популярно обяснение на най-важните понятия, които се употребяват или влизат в дадена глава)

ЕВМ II –Механизъм на валутните курсове, който задължава участващата в него страна да поддържа валутен курс в определени граници на отклонение – към настоящия момент те са от $\pm 15\%$. Този механизъм се прилага в периода от приемането на съответната страна в ЕС до включването ѝ в евро-зоната въз основа на изпълнение на маастрихтските конвергентни критерии.

Евро-зона – Държавите-членки на ЕС, приели единната европейска валута – евро.

Участващи държави–членки – държавите-членки на ЕС, които са приели единната европейска валута – еврото в съответствие с ДЕО.

Европейска система на централните банки – включва Европейската централна банка и националните централни банки на всички държави-членки на ЕС.

V. АБРЕВИАТУРИ

ДЕО – Договор за създаване на Европейската Общност

ДЕС – Договор за създаване на Европейския съюз

ЕИО – Европейска икономическа общност

ЕС – Европейски съюз

ЕВИ – Европейски валутен институт

ЕЦБ – Европейска централна банка

ЕСЦБ – Европейска система на централните банки

ИВС – Икономически и валутен съюз

НЦБ (НЦБ на Участващи държави –членки) – Национални централни банки на участващите държави – членки

МВК – Механизъм на валутните курсове

ЕВМ 2 – Европейски валутен механизъм 2

БВП – Брутен вътрешен продукт

ПСР – Пакт за стабилност и растеж

ПИП – Предприсъединителна икономическа програма

ОНИП – Общи насоки на икономическата политика

Съвет ЕКОФИН – Съвет на министрите на икономиката и финансите на държавите – членки на ЕС